

četja. Uklanjali so se ji oblastniki, častili jo podložni, ter so prednjo vsi trepetali.

Tišoč in tisoč let je ta vera gospodarila po svetu. Babilonska in asirska vera, vera dveh ljudstev, ki je že 2000 let pr. Kr. imela svoje imenitne vlade in mesta, ima v sebi korenine poslednje astrologije, tedaj se je astrologija že veliko poprej začénjala. Silno stara je bila vera na planetovsko gospodarstvo, na zvezdarsko prerokovanje imela je neizrekljivo moč do ljudskega dušnega življenja, ker se je bila vrasla v toliko njih ver; toda odbila ji je ura, nehala je nje silna moč, da si je dolgo zatirala prosto dušno življenje. Po Koperniku, Keplerju in Newtonu je dobil duh tisto nepremagljivo moč, kateri se je morala podvreči strašna krivovera, ki je čez štiri tisoč let nad vsemi ljudstvi in nad njihovim; in telesnimi deli gospodarila.

Ako prašamo, zakaj da Bog ni davnej že dal razsvetljenim možem spoznati resnice, pač nobeden ne more drugega odgovoriti, kot to, da Bog svojih resnic ne nosi za človekom, ampak, da mu je dal umnega duha, s katerim bi jih moral spoznavati v božjih delih s prostim lastnim prizadevanjem.

Metelko

v

slovenskem slovstvu.

Tihemu potoku podoben, ki lepe senčasti in ravne polja roni, je delal Metelko do svoje sive starosti kakti nas drugi Dobrovski. Bil je Metelko ves Slovenec, in pa Dolenec. Bodi mu slava!

Slomšek.

E.

44. V miru je Metelko naj rajši pečal se s slovenščino, marljivo je prebiral časnike in knjige, vzlasti slovenske. — Slabel je telesno na očéh, nikakor pa na duhu. Vidi se to že iz tega, da je poslednji dve leti svojega službovanja bil jako delaven. Kar je slovenščino učil le še v dveh viših razredih, je pa v zborih Zgodovinskega društva pogostoma čital ali govoril kaj iz slovstva slovenskega in zgodovine nje-gove. Zdi se mi, da ga je Nečúsek pripravil na to, svést si, da bodo književne povésti, ki jih je slišal pri njem v šoli, v društvu mikale tudi odrasle zgodovinarje. Govoril je Metelko le-tù po nemški, in ob kratkem so naznanjale se omenjene tvarine po Novicah l. 1857, obširniše pa nekaj po „Mittheilungen des historischen Vereins,“ nekaj po „Laibach. Ztg.“ l. 1856—1858.

Po tej poti so prišli na svetlo spiski na pr. l. 1856: *Die ältesten schriftlichen Denkmäler der Slaven; Geschichte des slovenischen Evangeliums, worauf die Könige von Frankreich bei ihrer Krönung den Eid geleistet haben; Ein Monogramm oder eine Inschrift in der Wochein und Profess. Grigorovič's von Charkow wissenschaftliche Reise durch Serbien, Bulgarien, Macedonien und durch Laibach.* — L. 1857: *Ein Artikel der goldenen Bulle; Kopitar's und Dr. Miklosich's grossartige Leistungen im Fache der slovenischen Philologie; Pater Maximus, ein Martyrer für die wahren Grundsätze der slov. Grammatik; Die Slaven-Apostel Cyrill und Method; Vortrefflichkeit und Schicksale der cyrillischen Orthographie; Ueber Dobrowsky's Slavin.* — L. 1858: *Geschichte der sloven. Jäturgie; Die slovenische Liturgie im Küstenlande.* —

Kadar smo l. 1858 slovesno obhajali stoletnico Vodnikovega rojstva, je očitno pomladil se nekoliko Metelko, naslednik njegov, in v Vodnikov Spomenik, ki ga je l. 1859 na svitlo dal dr. E. H. Costa, je str. 21. 22 pod naslovom Valentin Vodnik, slovenski pisatelj — „de ponovljen spomin njegovih večno neumerljivih zaslug njegovo čast povikša, naznanil imenitniši dela njegove bistrumnosti in učenosti.“ — Pri Pesmih za pokušnjo l. 1806 pravi: „Te pesmi so bile po deželi z veseljem sprejete; iz teh so se slovinci prepričali, koliko premore njih jezik v lepoglasji, in de dozdej še niso vidili nobene pesmi prave cene v svojim jeziku. — V Pismenosti ali gramatiki za perve šole l. 1811 je spredej, piše spet Metelko, natisnjena njegova zgodovinska in veličanska pesem „Ilirija oživljena“, ki nima svoje enakosti v osegi in osodi. Skorej bi smeli reči, de ga ni Slovenca med izobrazenimi, kteremu bi ta neprecenjena pesem ne bila že večkrat ogrela serca.“ — V rokopisu je zapustil tudi „Slovar“, ki se je Vodnik dolgo z njim trudil, je hribe in doline besed in izrazov zanj iskaje prehodil, njega natis v novicah oznanil, in pervo polo v poskušnjo tudi že bil dal natisniti. Ta slovar, ki ga ne le slovinci in drugi slovani, ampak tudi nemci, kteri imajo s slovinci opraviti, že toliko let z gorečimi željami pričakujejo, se ravno z daj natiska in za-nj se bo Njih Prezvzišenosti našemu Premilostljivemu Gospodu Knezo-Škofu, ki so tolikanj velikodušno vse stroške za-nj prevzeli, za toliko dobroto dolžna hvala in slava v slovečem spominu vse prihodnje čase prepevala.“

Povedano je že bilo, da je rokopis Vodnikov bil last Metelkova, in da ga je l. 1848 radovoljno prepustil društvu Slovenskemu, in kako je po nemilih prigodkih zastala vsa ta reč. Sproži pa jo dr. J. Bleiweis, poklonivši svoj slovenski Koledarčik l. 1854 s podobo Vodnikovo ljubljanskemu knezu A. A. Wolfu, kteri nato nekako o svoji zlati maši sklene na svetlobo dati dvě zlati knjigi narodu slovenskemu v prid in

radost, in sicer: Sveto pismo, pa Slovenski slovar. Tega vredovanje prevzame po dr. Bleiweisovem nasvetu sloveči M. Cigale, ter ga na podlagi Vodnikovega rokopisa v I. delu pa v 2 zvezkih (Deutsch-slov. Wörterbuch. I. II. Theil. XIII. 8. SS. 2012.) z nekterimi pomočniki spravi na svetlo l. 1860; unega vredovanje pa prevzame po škofovi volitvi čestiti J. Volc, ter ga na podlagi nemške, po Vulgati narejene prestave in razlage dr. Aliolitove v šestih zvezkih z nekterimi sodelavci doverši l. 1863.

Krasna venca ste te dve knjigi knezu Antonu Alojziju, in kakor se svéti v uni, tako lepo sije tudi v tej ime Metelko.

Neprecenljivo dobroto je storil knez Anton Alojzij slovenskemu narodu, da mu je na svoje stroške tiskati dal slovar, in kakor se bere v predgovoru str. VII—IX. je Metelko prebiral in pomnoževal rokopis še pred tiskom, kar je naznanjeno tudi sim ter tje v knjigi sami. Koj tedaj so iskati jeli podlage za II. slovensko-nemški del. Oglasi se J. Zalokar, nekdanji sloveči Metelkovec, da spisuje slovenski slovar po koreninah ali besedoslovji. Poprašan je bil o tej reči tudi Metelko. Kar jezikoslovec je bil koj ves vnet za tako jezikoslovno vredbo, češ, da se po njej pospešuje pravo jezikoslovje, in da se po tej poti bolje in lože nauči človek jezika slovenskega. Toda bolj djanski Slovenci so odsvetovali omenjeno vredbo, ter nasvetovali slovar v navadni abecedni obliki, in res je predelal na to J. Zalokar (u. 11. septembra 1872) svoj rokopis, kateri ima z Miklošičevim in Cafovim, s katerim je v slovarskih rečeh Metelko dopisoval si že davno prej, podlaga biti II. slovensko-nemškemu delu. Žali Bog, da veleslavni založnik ni doživel ni I. celega dela (u. 7. febr. 1859); II. je po njem Slovencem sicer zagotovljen, dogotovljen pa sedaj še — l. 1873 — ni, ker so nasledniki tega poročila menda le preveč književnega, premalo pa kneževga duhá!

Kakor slovarja, pa še bolj, so duhovni in sploh katoliški Slovenci želeli primerno poslovenjenega svetega pisma, ker se je slovenščina v zadnjih letih čudovito zboljšala in olikala. Dobili smo je pod naslovom „Sveto pismo stare in nove zaveze z razlaganjem poleg nemškiga, od apostoljskiga Sedeža poterjeniga sv. pisma, ki ga je iz Vulgate ponemčil in razložil Dr. Jožef Franc Allioli. Natisnjeno po povelji Gospoda Gospoda Antona Alojzja, Ljubljanskiga Škofa. I—VI. V Ljubljani. Blaznik. 8. 1856—59.“ — Metelko je poslovenil bil preroka Ecehiela in Daniela, ki sta ponatisnjena v IV. zvezku l. 1859 str. 382—592. Bere se v predgovoru med sodelavci in pomočniki v I. zvezku l. 1857 str. XIV: Francišek Metelko, učenik slovenščine v ljubljanskih latinskih šolah. — Preden je pa samo delo njegovo prikazalo se na svetlobo, je v latinskih šolah učenik slovenščine že bil

tedanji v I. zvezku koj pred njim na tisti strani imenovani kaplan v Horjulu.

Kako učitelj iz Kodárjev politikuje.

„Temu služim, temu strežem, kateri me plačuje, od katerega kaj pričakujem. Podložen sem svojemu predniku, katerikoli je, za drugo se ne brigam. — Kaj je bolj kakor en vol? Dva! — Kaj je bolj kakor en goldinar? — Dva! In kaj je bolj kakor ena suknja? Dve! Ena za lepo, druga za gerdo vreme. In kaj pa je bolj, kakor en sam značaj? Dva! — V Reki so se prepirali Hervatje in Magjaroni; kateri koli so premagali, hoteli so imeti svoja bandera po ulicah. Mestjani so imeli po dvoje zastav, in svet je začuden gledal, da je bila danes Reka magjarska, jutri hervaška. Zakaj bi mi ljudski učitelji drugače ravnali? — Vse na svetu ni drugega, nego kruhoborstvo, in koristolovje; Kranjec moj mu osle kaže, kdor tega ne vé in tako ne ravná; kaj se bomo mar mi ljudski učitelji za „nebodi ga treba“ n. p. za národnost, za národ in njegove pravice potegovali in sami sebi škodo delali!! Svoje dni smo bili tako neumni, da smo za dobre besede vse radi storili, a sedaj nam je mrena iz oči padla, in mi skerbimo le za svojo korist, in deremo tje, kjer se nam večji hleb ponuja, ali ga že dobimo, ali ne, to ni vselej v naši moči, a vsaj voljo, doseči ga, imamo zmirom dobro. Aboten svojeglavnež je tisti, kateri tega ne razume. Svoje dni smo bili učitelji národni, radi smo se z otroci pobožnih vaj vdeleževali, ker so naši predniki to radi videli, nismo se sramovali to tudi očitno pokazati, ako je bilo treba, ker to je bila tačas šega in navada med učitelji in tudi pri drugih stanovih, a kdo nam danes za molitev in cerkveno pobožnost drugega da, nego pomilovalno zaničevanje — čemu v cerkvi in pri pobožnih vajah streči; priklanjati in uklanjati se moram na desno in levo, na vzgor in na vzdol, od spredaj in zadej, in potem sem pa neodvisen človek, da lahko jem in pijem, karkoli se mi ljubi, ako imam denar, da vse to lahko kupim. Oj zlata neodvisnost! kaj pa, ako se kolo časa zavrti in se vreme spreoberne? — saj tako hitro se to ne bo zgodilo, i pa kaj zato, mi pojdemo zmirom za temu, kateri nas bo plačeval, in tako bomo zmirom pravo zadeli, mi smo enkrat za zmirom za vse, kar je treba, t. j. šviga švaga cez dva praga. — A prosim, to je tako, kedar po enem pragu pometamo, takrat na drugega smeti kopicimo. —

Ko so mahomedni kristijane lovili in potem v sužnost prodajali, dovolili so nekaterim iz potrebne milosti, da so smeli priseči na koran. Imeli so jih potem nekaj časa v časti, ongavili in božkali jih, — dokler se jih niso naveličali. — Tudi mene so inonarodni velemožje za svojega